

ВАЖНОСТА НА ЈАЗИКОТ И НА КУЛТУРАТА ВО СИСТЕМОТ НА ЗДРАВСТВЕНА ЗАШТИТА

д-р Билјана Ивановска*
д-р Нина Даскаловска*

Апстракт: Република Македонија е мултикултурна земја и со секоја измината година сè повеќе даватели на здравствени услуги го препознаваат предизвикот од зголема грижа за пациентите со различни лингвистички и културни позадини. Здравствените професионалци и менаџери мораат да имаат основно разбирање за влијанието на јазикот и на културата со цел ефикасно давање здравствена услуга што ќе ги исполни стандардите на здравствениот менаџмент и очекувањата на општата популација.

Клучни зборови: *јазик и култура, здравствен систем, мултикултура.*

THE IMPORTANCE OF LANGUAGE AND CULTURE IN THE HEALTH CARE DELIVERING SYSTEM

Biljana Ivanovska, Ph.D.*
Nina Daskalovska, Ph.D.*

Abstract: The Republic of Macedonia is a country of many cultures, and with each passing year, more health care providers are recognizing the challenge of caring for patients from diverse linguistic and cultural backgrounds. Health care professionals and managers must have a basic understanding of the impact of language and culture on health care delivery in order to efficiently organize services that meet the needs of both the institution and a diverse patient population.

Key words: *language and culture, health care system, multiculturalism.*

1. Вовед

Република Македонија е мултиетничка држава. Во неа живеат повеќе национални групи, меѓу кои: Македонци, Албанци, Турци, Роми, Срби и Власи. Сите државјани на Р. Македонија се еднакви пред законот. Уставот на Република Македонија и законите овозможуваат заштита на сите етнички, културни, јазични и религиозни ентитети од сите малцински групи. Етничките тензии се присутни во македонското општество, наспроти загарантираните права на сите етнички групи споменати во уставната структура на Македонија. На ова се надоврзува и фактот дека Владата на Р. Македонија се

---

* Филолошки факултет, Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип.

* Faculty of Philology, Goce Delcev University, Stip.

стреми кон политика на мирна интеграција на сите етнички групи во општеството. Основните причини за ваквите тензии можат да се идентификуваат како наследено меѓусебно недоверие и предрасуди помеѓу етничките групи (Демировски, 2008, стр. 151).

Како земја на повеќе култури и народи, здравствените работници со секоја измината година сè почесто посветуваат повеќе внимание на соодветната грижа на пациентите кои имаат различно културно и социјално потекло. Здравствените работници и менаџери мораат да имаат основно разбирање за влијанието на јазикот и на културата врз здравствениот систем со цел ефикасно да ги организираат услугите кои треба да ги исполнат очекувањата на институциите и на пациентите како чувствителна популација.

Културната позадина и социјалната разноликост е неизбежен елемент на современото живеење. Според пописот од 2004 вкупното попишано население во Република Македонија изнесува: 2.071.210 жители од кои, според етничкиот состав – Македонци се 1.297.981 или 64,18%, Албанци 509.083 или 25,17%, Турци 77.959 или 3,85%, Роми 53.879 или 2,66%, Срби 35.939 или 1,78%, Бошњаци 17.018 или 0,84%, Власи 9.695 или 0,48%, и други 20.993 или 1,04%.

Македонскиот јазик спаѓа во источната група на јужнословенски јазици и е службен јазик во Република Македонија. Македонскиот јазик е, исто така, службен во реонот на Корча во Албанија каде што живее бројно македонско население. Македонски се зборува и во Австралија, Албанија, Бугарија, Грција, Канада, САД, Србија, Црна Гора, Турција и во некои земји – членки на Европската Унија. Вкупниот број на македонски говорници е околу 2,5 до 3 милиони луѓе.¹

За развивање на јазичната вештина во одредена струка често се потребни многу години, и покрај тоа, сепак, може да недостасува медицинска терминологија и концепт. Никогаш не е доволно учењето на македонскиот јазик како мајчин јазик, туку неопходно е поблиско запознавање со структурата и со суптилните нијанси на јазичниот систем.

Недостатокот на основни вештини за читање и за пишување на македонскиот јазик или само учењето на говорен, а не и на пишан јазик, уште повеќе ја намалува способноста за негова примена во конкретни ситуации. Во време на емоционален стрес и емоционална траума, како состојба на болест или повреда, дури и оние со искуство во користење на македонски јазик, често се обраќаат на својот мајчин јазик. Здравствените институции посветуваат исто внимание и пружаат подеднаква грижа на сите пациенти како во урбаните така и во руралните средини, но сепак оние со ограничени јазични познавања прават грешки, посебно кога станува збор за малцинствата во Р. Македонија.

---

¹ Според податоците цитирани во Wikipedia-free online English Encyclopedia, a согласно со податоците прикажани од Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“-Скопје, земено од http://mk.wikipedia.org/wiki/Република_Македонија.

На пример, според студија направена од Институтот за социолошки и политички истражувања,² Ромската заедница како национално малцинство не е хомогена и е сплет на повеќе различни групи, јазици и религии. Но, овие разлики што постојат не би би требало да се земат предвид за да се направат разлики меѓу групи со противставен интерес. Што се однесува пак до јазикот, тука постојат некои разлики и варијации. Најголемиот дел од македонските Роми се муслимани и зборуваат ромски. Египќаните и Ашкалиите зборуваат албански, но има и такви Роми кои зборуваат турски. Сите тие групи, во основа, го зборуваат и разбираат македонскиот јазик, или јазикот на општествената средина. (преземено од: http://www.coe.int/t/dg3/romatravellers/stabilitypact/activities/FYROM/EmploymentFYROMMacedonian_en.asp).

Корисниците на здравствени услуги - припадници на малцинските групи кои недоволно го познаваат македонскиот јазик, понекогаш со здоцнување можат да договорат термин за преглед поради отежнатата телефонска комуникација. Во меѓувреме, здравствениот проблем може да стане потежок, или да напредне и да изискува поскап и инвазивен третман. Недоразбирања во однос на времето, датумот и локацијата на закажаниот преглед се јавуваат ако пациентот не разбира доволно македонски јазик. Дури и кога пациентот ќе пристигне во болница на време, тој може да доцни поради отежната комуникација со персоналот од приемното одделение. Несоодветно земеното и недоволно јасното медицинското интервју и испитувањата можат да покажат неограничени можности за збунување и можни сериозни недоразбирања, бидејќи е неопходна комплетна и јасна медицинска историја за поставување точна дијагноза на заболувањето. Софистицираните технологии и дијагностички процедури не се замена за јасната комуникација во релацијата пациент-здравствен работник. Неуспешната комуникација може да доведе до непотребни или неточни тестови при иследувањето. Дури и кога одредени тестови се неопходни и ако на пациентите не им се дадат разбирливи инструкции на јазикот кој го зборуваат, тие можат да не бидат соодветно подготвени физички или психички да подлегнат на понекогаш болните или застрашувачки процедури. Ако од пациентот се бара да се согласи и да го почитува планот на лекување, нему мора прецизно да му се објаснат предвидените медицински и терапевтски процедури и тој мора јасно да разбере што се бара од него.

2. Влијанието на културата врз системот на здравствената заштита

Култура (лат. *colere*, „одгледува“) се објаснува традиционално како најстара човечка одлика, она што го одделува човекот од животните, иако најновите откритија ни кажуваат дека оваа линија на поделба и не е така остра. Културата го обезбедува опстанокот на цивилизацијата. Таа настанала кога настанал и човекот.

---

² Преземено од http://www.coe.int/t/dg3/romatravellers/stabilitypact/activities/FYROM/EmploymentFYROMMacedonian_en.asp

Културата ја сочинуваат две компоненти: традиционалните норми, верувања, вредности и однесувања, од една страна и поединецот, од друга страна, кој активно влијае врз измените на културните традиции и со својата интеракција станува основен двигател во промената на традиционалните елементи на културата. Со тоа може да се заклучи дека културата претставува збир од материјални и духовни вредности кои се под влијание на традиционалните рамки и на современите промени кои го формираат прифатливото однесување на членовите на едно општество. Карактеристичниот начин на однесување на поединецот не претставува културна вредност ако не е дел од обичаите и однесувањата на групата - општествените норми на однесување ги претставуваат правилата на однесување во една култура (преземено од <http://mk.wikipedia.org/wiki/>).

Сите личности го започнуваат животот со етноцентричен поглед на светот: а тоа е со игнорирање на друг културен систем или со апсолутно верување во супериорноста на својот сопствен. Кога две етноцентрични погледи се конфротираат еден со друг, може да дојде до тензија или конфликт. За развивање на мултикултурна перспектива неопходно е смислено испитување на својот сопствен модел заедно со останатите (*Fortier, 2008, стр.1, преземено од <http://www.diversityrx.org/html/ESLANG.htm>*).

Верувањата засновани на културата и на традициите можат да влијаат на текот и на исходот на болеста. Лекарите и пациентите ги изнесуваат своите културни вредности, ставови и очекувања при утврдувањето и поставувањето на историјата на болеста и на дијагнозата. Овие културни разлики можат да претставуваат бариери за соодветната нега и згрижување на пациентот. Во Република Македонија македонското население е навикнато да се концентрира на индивидуата. Во некои малцинства, централна улога при лекување на пациентот се посветува на фамилијата. Болеста може да се категоризира стриктно како биолошки термин од западната медицина, но многу индивидуи носат културни предрасуди што можат да влијаат на презентација на симптомите или на одговорот на дијагнозата и на лекувањето. Пациент чија култура нема модел за хронично заболување може да добие, според него, слични епизоди на болеста како во минатото, како карактеристична болест што има специфични причини и лекување. Слично на тоа, некои култури чувствуваат дека информирањето на пациентите за потенцијалниот медицински ризик може да влијае на исходот на болеста или може да биде опасен по здравјето на пациентот.

Податоците за болеста и за текот на лекувањето за одредена култура можат да придонесат за разбирање на состојбата или пак површното познавање понекогаш води кон стереотипност што ја заматува комплексноста на проблемите во културата и природата на индивидуата. Верувањата во културата и однесувањето постојано се менуваат. Промените се јавуваат во личноста; со растењето и развојот личноста станува изложена на нови нешта. Промените се јавуваат и на повисоко ниво; со адаптација на културната група на новите идеи и услови. Секоја личност е комбинација од културното милје, образованието, потеклото и искуството на свој сопствен и единствен начин. Некои личности лесно ги прифаќаат традиционалните верувања и навиките

стекнати на местото на раѓање, додека други, родени на исто место, можат само делумно да се адаптираат во тековниот начин на живот.

Во една мултикултурна заедница, во релацијата доктор-пациент, двата елемента можат да се повикаат како важни фактори за почитување на здравствениот концепт и практика. И покрај тоа што ова е можност за развој и за збогатување, може да предизвикува дискомфорт кај одредена чувствителна популација. Тензии се јавуваат кога различни здравствени системи почнуваат да се конфротираат. Чести реакции и одговори на непознатото или неупатеното се: страв, загриженост, па дури и бес и опасност.

Целиот здравствен персонал треба да научи да го почитува пациентот и неговата фамилија како целина и да се стреми кон развивање вештини за проценка на улогата на културата и на јазикот во секоја дадена ситуација.

За здравствените професионалци негувањето на личната и на професионалната култура е предуслов за мултикултурна компетенција. Компетентниот професионалец треба да го негува и да го развива почитувањето, интересот и истражувањето во релацијата пациент-здравствен работник.

3. Заклучок

Република Македонија е мултикултурна земја и со секоја измината година сè повеќе даватели на здравствени услуги го препознаваат предизвикот од зголема грижа за пациентите со различни лингвистички и културни позадини. Здравствените професионалци и менаџери мораат да имаат основно разбирање за влијанието на јазикот и на културата со цел ефикасно давање здравствена услуга што ќе ги исполни стандардите на здравствениот менаџмент и очекувањата на општата популација. Културата претставува збир од материјални и духовни вредности кои се под влијание на традиционалните рамки и на современите промени кои го формираат прифатливото однесување на членовите на едно општество. Карактеристичниот начин на однесување на поединецот не претставува културна вредност ако не е дел од обичаите и однесувањата на групата - општествените норми на однесување ги претставуваат правилата на однесување во една култура. За здравствените професионалци негувањето на личната и на професионалната култура е предуслов за мултикултурна компетенција. Компетентниот професионалец треба да го негува и да го развива почитувањето, интересот и истражувањето во релацијата пациент-здравствен работник.

Библиографија

1. Демировски Мартин. Ромите во населбата Средорек. Во: Macedonia pg.151-162 taken from: <http://lgi.osi.hu/publications/books/mmcpxyu/13.PDF>.
2. Извештај за пристапот на Ромите во вработувањето „Поранешна Југословенска република Македонија“ taken from: http://www.coe.int/t/dg3/romatravellers/stabilitypact/activities/FYROM/Employment_FYROMMacedonian_en.asp
3. Fortier Puebla Julia. Why Language And Culture Are Important: taken from <http://www.diversityrx.org/html/ESLANG.htm>

